

تلگراف دیگر به تبریز

از باغ - خدمت حضرت آقایان عظام سلمه الله تعالی چون حال دیگر وقت دیر است خوب است فردا صبح باز ان شاء الله سه ساعت به ظهر مانده در تلگرافخانه با تلگرافچی ایرانی حاضر باشید که بقیه مذاکرات بشود، و محض اطلاع زحمت داده می شود که نتیجه اولین اقدام جناب مستطاب وزیر خارجه این شده است که سفراء دولتهین تفصیل را به دول متبوعه خود تلگراف کرده و امیدواری کلی داده اند که حکم مراجعت قشون صادر خواهد شد .

(نایب السلطنه) (فرمانفرما) (یحیی) (سعدالدوله) (ابوالفتح طباطبائی)

[تلگراف دیگر به تبریز]

از باغ - جنابان حاضرین تلگرافخانه ، تلگرافات آن جنابان باخبر اسفانگیز گذشتن قشون روس از سرحد تصادف کرد ، بدیهی است اگر تقصیری هست بر همه مراجع است . ولی فعلا تأسف فایده ندارد و بلکه باید با قوت قلب در صدد چاره جوئی برآمد . و الساعه با سفراء مشغول مذاکرات و اقدامات مجدانه شده ایم امیدواری حاصل است نتیجه مطلوبه بدست آمده کارها اصلاح بشود . هر گاه در این مورد از طرف خود اهالی تبریز اظهاری به هر دو قونسکری بشود که امروز در تلگرافخانه ، با اولیای دولت مشغول مذاکره هستیم و از طرف دولت هم در اجازه حمل آذوقه و عدم مخالفت قشون دولتی و موقوفی جنگ حکم صریح به عین الدوله صادر شده ، در این صورت تخطی قشون دولت روس لازم نیست ، یقین است بی ضرر خواهد بود .

(سعدالدوله)

در انبوه یادداشتهای پراکنده و کاغذهای شخصی مرحوم ناظم الاسلام به متن یا رونوشت چند تلگراف بر خوردیم . قسمتی از این تلگرافها مربوط است به سالهای ۱۳۲۳ و ۲۶ و ۲۷، اما در متن تاریخ بیداری نیامده است. و نمی‌دانیم آیا مؤلف بعد از نقل اینها خودداری کرده است یا اینها پس از تحریر مطالب مربوط بدان سالها به دستش رسیده است و به نیت اینکه هنگام آماده کردن یادداشتها برای چاپ ازین اسناد درجای خود استفاده کند، آنها را نگه داشته است .

هرچه هست، اکنون این تلگرافها در دست ماست، همه را در اینجا نقل می‌کنیم به ترتیب تاریخ، با شرح مختصری که شاید از ابهام مطلب بکاهد . عنوان هر تلگراف و شرح بالای آن از ماست :

ازبیر چند به تهران

لنگراف قابل توجهی است به تاریخ ۱۳ محرم ۱۳۲۴ که مردم بیرجند به طباطبائی کرده اند و پرسیده اند که وکیل خود را به کجا باید بفرستند :

حضور مبارک حضرت مستطاب حجة الاسلام آقای آقامیر سید محمد مجتهد دامت برکاته پس از تشکر خدمات آن وجود مبارک به شریعت جد اطهر و اظهار جان فشانی مجدانه در همراهی مجلس شورای ملی ، قاینات با آنکه در نظام نامه انتخاب بواسطه بی قابلیتیی و بی نام و نشان بوده ایم تاحال مرعی است مجدانه در مقام انتخاب بوده هستیم . جناب جلالت مآب امیر شوکت الملک هم چنانچه به توسط پست مفصلاً عرض شده اقدامات صحیحه فرموده ، مجالس عدیده آراسته اند ولی در تکلیف خود حیرانیم که باید وکیل به طهران بفرستیم یا به مشهد .

معین فرمائید اگر باید به طهران فرستاد شخصی لایق پیدا کنیم .
محمد هادی ، محمد باقر ، محمد حسین ، غلامحسین ، اسداله ، علی اکبر ، محمد
عبداله ، رجبعلی .

***

بیزاری مردم از محمدعلی شاه

در روزهای که محمدعلی شاه دشمنی خود را با مجلس و جلسیان علنی کرد و رخت به باغ شاه کشید و آمادگی به توپ بستن مجلس شد ، آزادی خواهان از حرکات شاه احساس خطر کردند و از اکتاف ایران لنگرافها به تهران مهاجره شد در تأیید مجلس و اظهار نفرت از رفتار محمدعلی شاه . مؤلف با ذکر این عبارت و لنگرافاتی که از ولایات رسیده بسیار است ، لکن ما بعضی از آنها را درج می نمائیم ، در صفحه ۱۵۰ همین مجلد به نقل دو لنگراف اکتفا کرده است . این سه لنگراف را ما در بین کاغذهای او باقیم ، گویا به علت لعن کند ، اینها را کنار گذاشته بوده است :

لنگراف کرمان

حضور وکلای محترم کرمان زاداله تا بیداتهم سه روز است تمام اهالی کرمان در جوش

و هیجانند و دیگر تن به سلطنت محمدعلی میرزای دشمن وطن و خائن ملت و ناقض سوگند در نداده و نمی دهند و تمیین پادشاه عادل ملت دوستی را خواهانند . زود چاره نمائید که مملکت از دست نرود .

انجمن ایالتی کرمان ۱۵ جمادی الاول ۱۳۲۶

تلگراف استرآباد

توسط وکلای استرآباد و انجمن اتحادیه استرآباد حضور مبارک حجج اسلام و اولیای مجلس مقدس دامت برکاتهم . با نواقض پیاپی و مخالفت ایمان منطله و حکمیت کلام الله مجید که بیضه اسلام را به حال احتضار آورده و جای اصلاح باقی نگذاشته ابداً اطمینان به محمدعلی میرزا نیست علاج دیگری فرمائید .

انجمن ولایتی ، انجمن علمی ، انجمن طلاب ، انجمن تجار ، عموم ملت .

۱۴ جمادی الاول ۱۳۲۶

ایضاً از استرآباد

توسط وکلای استرآباد حضور حجج اسلام و اولیای مجلس مقدس دامت برکاتهم رفع اشکالات و دفع مخاطرات از ایران که بنیان آن مشرف به انهدام است فعلاً منحصر است به انتخاب نیابت سلطنت . اقدامات مجددانه و بذل عنایات کامله را در این خصوص جداً خواهانیم .

عموم ملت ، انجمن ولایتی ، انجمن علمی ، انجمن طلاب . ۱۵ جمادی الاول ۱۳۲۶

***

فتوای علمای اصفهان

شایسته جمع قوا در باغ شاه مشروطه خواهان را مضطرب کرد، این استفتاء و فتوای

تلگرافی نمونه ای است از تکرانی بجای مردم :

از اصفهان به تهران

۲۱ جمادی الاولی ۱۳۲۶ نمره یکصد و ده

به توسط انجمن اصفهان ، مرکزی ، آذربایجان ، جنوب و سایر انجمن ها و ادارات جرائد عموماً سورت استفتائی که از حجج اسلام اصفهان مدظلالهم شده است .

حضور مبارک حضرات حجج الاسلام والمسلمین دام ظلهم در طهران بعضی افراد سرباز و سوار و قزاق در باغ شاه به مخالف مجلس شورای ملی شیدالله ارکانه و اسباب ترسانیدن مسلمانان جمع شده ، مهیای قتل و نهب مسلمین و انهدام اساس مقدس مشروطیت که موافق احکام شریعت است می باشند . حکم شرعی در حق افراد آنها و صاحب منصبان آنها چیست ؟ شاید در میان آنها مسلمانی غافل از حکم اسلام باشند . می خواهیم آنها را از گمراهی نجات بدهید . امر کم مطاع :

بسم الله الرحمن الرحيم

چون امروز بقا و دوام اسلام منوط به اساس مقدس مشروطیت است، به قانون شریعت مطهر اسلام این اشخاص مثل کسانی هستند که در کربلا اجتماع نمودند و در صدد قتل امام مظلوم برآمدند و هر تیری که به جانب مسلمین بپزدانند مثل این است آن تیر را به بدن حضرت سیدالشهداء علیه السلام زده باشند. و اگر این اجتماعات اسباب خوف و سلب امنیت و ترس مسلمانان شده باشند مثل کسانی هستند که اهل بیت عصمت را در کربلا بمعلا رسانیدند. این اشخاص و اخلاف آنها در دنیا بمفوض و مطرودند و در آخرت در زمره قاتلین حضرت سیدالشهداء ارواحنفاذ محشور خواهند شد. کسانی که در کوفه پول گرفتند و به جنگ سیدالشهداء (ع) رفتند با این اشخاص یکسانند.

ج ۲۰ | ۱۳۲۶ عموم علمای اصفهان: محمد تقی نجفی، شیخ نورالله، ابوالقاسم الموسوی، حسن الموسوی، ابوالحسن طباطبائی، محمد باقر طباطبائی، محمد علی گلستانی، اسمعیل طباطبائی، احمد الحسینی، نصرالدین شیخ الاسلام، محمد رضا الحسینی، داعی اسمعیل.

***

تلگراف طباطبائی از مشهد

پس از آنکه محمدعلی شاه مجلس را به کوپ بست (صفحه ۱۵۷ کتاب حاضر) سران ملت کارومار شدند و هر یک از گوشه‌ای فرا رفتند. طباطبائی نیز در ۴ شعبان ۱۳۲۶ روانه مشهد شد (صفحه ۱۹۳ و ۳۶۳ هجری کتاب)، صوبای پس از ورود او به مشهد، مردم آن دیار جوش و خروشی نموده‌اند و خیرش به تهران رسیده است و به مذاق دولتیان خوش نیامده است و «وزیر اعظم» بدو تلگرافی کرده است و اخطاری. این جواب آن تلگراف است، پیش نویس آن را به خط و امضای سید در بین کاغذهای مؤلف دیدیم و در اینجا آوردیم.

این تلگراف صوبای در اواخر شعبان ۱۳۲۶ مخایره شده باشد:

خدمت حضرت اجل اکرم اشرف آقای وزیر اعظم دام اجلاله العالی

تلگراف حضرتعالی زیاد مایه تعجب شد. داعی يك هفته است مشرف شده، رسماً و علناً قاطبه اهالی دیدن کس کردند، یکی از آنها جناب آقا میرزا محمد پسر حجة الاسلام خراسانی بود. صحبتی میان داعی و ایشان و دیگران از این بابت ابدأ نشده و نخواهد شد. احدی از اهل مشهد با داعی راه ندارد. داعی به قصد زیارت و رفع خستگی مشرف شده جز زیارت کاری ندارم. تهیه استقبال بزرگی دیده بودند که تمام اهل شهر به استقبال بیایند. محض اینکه نیادا صدائی بلند شود بی‌خبر شب وارد شدم، و مهما ممکن محض همین مطلب خیال بازدید ندارم. مکرر گفته‌ام مفسد نیستم و از قساد متنفرم. بر مطلبی مستحضر نیستم. بر حرفهائی که مرقوم فرموده بودید بیرون آمده اطلاع ندارم. آقایان

اگر حرفی زده یا بزنند به داعی ربطی ندارد و نمی دانم چه گفته و می گویند . حضرت عالی خوب است زودباور نباشید . چیزی اگر بگویند یا بنویسند یا تلگراف کنند اول تحقیق فرمائید . مردم بد فطرت همه جا هستند داعی همه جا دشمن دارم . لابد مطالب مضره جعل می کنند و به حضرتعالی القاء می کنند . اگر بنا شد باور فرمائید کار مشکل خواهد شد و داعی ناچار به سمت دیگر حرکت خواهد نمود . خوب است حال قاطبه اهل خراسان را از ملا و غیره تحقیق فرمائید تا بعد اگر چیزی القاء کردند قبول نفرمائید .
محمد بن صادق الحسینی الطباطبائی

***

تلگراف از اصفهان

تلگرافی است که در تاریخ ۱۴ محرم ۱۳۲۷ از طرف علمای اصفهان به وسیله ظهیر الاسلام به شاه مخابره شده است و جواب مشروطیت را تأکید کرده اند .
از اصفهان به طهران

به توسط حضرت مستطاب آقای ظهیر الاسلام دام افضاله . حضور مبارک اعلی حضرت اقدس شاهنشاهی خلدالله ملکه . تکلیف علمای اعلام این است که اموری که خیر و صلاح دولت و ملت است بدون پرده عاجزانه عرضه داریم . در حضور مبارک مکشوف است که ملت ایرانه خلفاء عن سلف مجبول بر اطاعت احکام حجج اسلام نجف اشرف می باشند و اطاعت احکام آنها را از لوازم اسلامیت خودشان می شمارند . در این صورت با وجود احکام محکمه حجج اسلامیه بر وجوب مشروطیت ، رفع فساد و فتنه و خونریزی از ایران محال و ممتنع است بشود ، مگر به استقرار مجلس شورای ملی و ایفاء مشروطه موعوده مطابق قانون اساسی .

دیگرامر امر مبارک است . داعی محمد تقی النجفی ، داعی ابوالقاسم الموسوی الزنجانی ، داعی حاجی سید اسمعیل ، داعی ابوطالب الحسن الحسینی ، سید حسن المدرس ، جلال الدین الموسوی ، صدر الاسلام ، داعی شیخ نوراله ، محمد باقر الموسوی ، محمد علی الکلباسی ، محمد باقر الکلباسی ، داعی محمد باقر الطباطبائی ، داعی مهدی الحسینی ، داعی سید محمد هاشم ، داعی فاضل نوری ، اقل العباد سید محمد باقر . حاجی آقا سید سدهی ، داعی حاجی ملا محمد اسمعیل ، داعی سید جواد ، العبد الجانی کلباسی ، محمد باقر ، میرزا محمد هاشم کلباسی ، ابوتراب روجرد ، داعی میرزا احمد .

***

[تلگراف انجمن ولایتی اصفهان]

این تلگراف در تاریخ ۲۰ محرم ۱۳۲۷ از طرف انجمن ولایتی اصفهان به وساطت سفارت انگلیس به کلیه سفارتخانه ها مخابره شده است :
به توسط سفارت سنیه دولت بهیه انگلیس خدمت ذی شرافت جنابان مستطابان اجل اکرم و زرای مختار دول متحابه دام اقبالهم . با کمال عجز و انکسار مصدع و مستدعی می شویم . خاطر

مبارک اولیای امور را مستحضر نمائید : بغیر از این خرابی‌های فوق‌العاده که به‌ملك و ملت وارد آمده اگر متحصنین سفارت سنیه کبری دولت علیه عثمانیه بخواهند برخلاف قانون اساسی تجدید مشروطیت و تأسیس مجلس پارلمان نمایند و لو اینکه در یک کلمه اختلاف داشته باشد ، ابدأ مقبول ملت ایرانیه نخواهد بود . مگر اینکه تمام جزئیات و کلیات آن بر طبق قانون اساسی که تمام فصول آن به صحنه مبارک بندگان اعلیحضرت شهرباری خلداله‌ملکه موشح و مطرز گشته مطابق و موافق باشد . مستدعیات عموم ملت از علماء و تجار و اعیان و اشراف و کسبه و انجمن ولایتی .

***

لنگراف دیگری در همین موضوع و از همان دیار

به‌توسط سفارت سنیه دولت بهیة انگلیس ، خدمت ذیسمادت حامیان مشروطیت و محبان ملك و ملت ، متحصنین سفارت سنیه کبری دولت علیه عثمانیه و عموم متحصنین زاویه مقدسه حضرت عبدالعظیم دامت تائیداتهم . زحمت عرض می‌دهد که بعد از تحمل این همه زحمات فوق‌العاده هیچ سزاوار نیست کار را ناتمام گذارده و قبل از تحصیل مشروطه صحیحه که در تمام اصول و جزئیات مطابق با قانون اساسی باشد از سفارت کبری خارج شوید ، و مسلم است اگر اعاده مشروطیت و تأسیس مجلس مقدس دارالشورای کبری را برخلاف قانون اساسی و لو به اختلاف یک کلمه باشد قبول نمائید به‌هیچوجه مقبول ملت ایرانیه نخواهد بود و در واقع هیئت متحصنین به‌عوض خدمت که منظور نظرشان است خیانت به تمام ملت کرده‌اند . مستدعیات عموم ملت از علماء و تجار و اعیان و اشراف و کسبه و انجمن ولایتی .

***

از انجمن گیلان

اعضای انجمن ایالتی گیلان این لنگراف را از رشت به سفیر ایتالیا مخابره کرده‌اند

نفسیر ایتالیا عراضشان را به‌سمع شاه ایران برساند !

خدمت ذی‌شرافت جناب مستطاب اجل و وزیر مختار دولت فخریه ایتالیا زید اجلاله مشرف باد . سفیر دولت ایتالیا البته از خاطر محترم محو نگردیده است که از زمان تعدی دولتیان به‌مقام منبع مجلس شورای ملی چه وعده‌ها که در استرداد حقوق ملت بیچاره به آن نمایندگان دول اروپا دادند و تمام را نقض نموده‌اند ، به‌دفع الوقت مشغول خیالات خود بودند تا رفته رفته ملت از وفای به عهد آنها مأیوس شد در فکر استرداد حقوق حقه منصوبه افتاد . بر حسب احکام واجب‌الاطاعه حجج الاسلام نجف اشرف دست حکام را از مداخله در امور کوتاه نمودند از آن جمله گیلان است که مجبور به استرداد حقوق مغضوبه خود شدند ، و لازم گردید به آن ذوات محترم اظهار عرض نمایند که ذات مقدس ملوکانه را از حالت مظلومیت این رعایای بیچاره مستحضر فرمائید که رعایای بیچاره العیاذ بالله مخالفتی با شخص اعلیحضرت همایونی

ندارند . استدعای عاجزانه در بذل مرحمت و استرداد حقوق ملت را می‌نمایند که بیش از این به عرایض مفرضانه چند نفر مفسدین گوش نداده بپنود اسباب زحمت رعایای فقیر بیچاره خود و خونریزی فراهم نیاورند . ضمناً عرض می‌نمائیم که بحمداله گیلان که کمال امنیت و آسایش حقوق و حدود شخصی و تجارتهی عموم اهالی داخله و خارجه محفوظ است .

انجمن ایالتی گیلان به تاریخ ۲۵ شهر محرم سنه ۱۳۲۷

***

دو تلگراف در تأیید سپهدار

مردم رشت برعمال محمدعلی شاه شوریدند (صفحه ۳۰۳ و ۳۱۲ همین کتاب) و مستبدان را شکست دادند و محمد ولی خان سپهدار را به حکومت برگزیدند . (ص ۳۰۴) - سپهدار پیش از آن که به ملت و مشروطه رو کند از مقرر بان شاه بود (ص ۳۲۳) تلگرافهایی که مشروطه خواهان بنام در تأیید او کردند مقامش را نزد ملت استواری بخشید ، این دو تلگراف از آن جمله است :

از تبریز

نمره ۶۲۰ عده کلمات ۳۰ به تاریخ غره صفر پیچی لیل ۱۳۲۷

خدمت حضرت اجل آقای سپهدار اعظم والی گیلان دامت شوکت

به شکرانه تأییدات ایزدی و هم وطنان غیور جتن قلبی نموده و تبریک فرمانروائی

حق پسندانه عالی را می‌نمائیم .

انجمن ، سردار ، سالار

سواد تلگراف جناب مستطاب آقای اقبال لشکر رئیس افواج ملی به رشت

نمره ۶۱۹ عده کلمات ۴۰ غره شهر صفر المظفر ۱۳۲۷

به حضور مبارک حضرت مستطاب اجل اشرف آقای سپهدار اعظم دامت شوکت از

وصول دستخط تلگرافی به انجمن مقدس و ورود حضرت اجل مفتخر از صمیم قلب تبریک

بنده و عموم اهالی مترنم به زنده باد مشروطه و سپهدار اعظم .

بنده پرستنده هاشم سرباز و اقبال لشکر

***

تلگراف صدر اعظم

ماه صفر سال ۱۳۲۷ بیشتر ولایات دستخوش شورش و نا امنی بود ، خراسان

نیز هم . این تلگراف را مشیر السلطنه به مناصر الملک نایب الایاله خراسان مخا بره

کرده و مزده اعزام نیر الدوله را داده است :

از باغ به مشهد

نواب شاهزاده منتصر الملک نایب الایاله دام مجده . روزنامه از تلگرافخانه رسیده

است که دیشب به خانه موتمن السلطان عبدالله خان رئیس قزاقخانه مبارکه آنجا (بمب)